

Zware aantasting jonge beplanting door essentaksterfte.

Nauwkeurige inschatting haalbaarheid van maatregelen bij het beheer van essen met essentaksterfte

Terra Nostra, het kennisatelier voor boom en bodem, heeft een nieuwe beheermodule voor essentaksterfte ontwikkeld. Wat houdt deze module in? Wat voegt die toe? Wie gaat de module gebruiken en waarom? 'Dit lijkt het jaar van de waarheid te worden. We zien de gevolgen van essentaksterfte dit jaar enorm toenemen', zegt de directeur van Terra Nostra, Henry Kuppen.

Auteur: Sylvia de Witt

Essentaksterfte vormt een ernstige ontwikkeling in Nederland en er zijn nog nauwelijks maatregelen om deze boomsterftegolf te doorbreken. De ziekte, die wordt veroorzaakt door de schimmel *Hymenoscyphus fraxineus*, heeft in Europa inmiddels tot een fors verlies van essen geleid. Bladeren, takken en vervolgens hele essen kunnen afsterven door deze ziekte. De schimmel verspreidt zich

via de lucht en kan zowel jonge als oude bomen aantasten in de groene ruimte en op de boomkwekerij. Dit zorgt voor een sterke afname van de vitaliteit en de conditie van de bomen en een behoorlijke toename van de beheerkosten. Juist in bossen en parken is de toestand van essen zorgwekkend, omdat er onder dit soort natuurlijke omstandigheden een grote ziektedruk blijkt te bestaan.

Indicatoren

Om de nadelige gevolgen van deze ziekte zo beheersbaar mogelijk te maken, heeft Henry Kuppen, directeur van Terra Nostra, samen met medewerkers Roel Geerts, Michiel Mol en Wendy Batenburg een nieuwe beheermodule voor essentaksterfte ontwikkeld. In het kort houdt die volgens Kuppen het volgende in:

'Je gebruikt vastgestelde indicatoren om de zin van je maatregelen te motiveren. Deze verschillende indicatoren zijn de mate van hergroei, de leeftijd van de boom, de netto-ontbladering, de locatie en de soort; deze bepalen welke maatregelen je moet nemen: ga je snoeien of toch maar niet, moet je de boom vellen? Kijk welke gegevens er zijn; dat is het vertrekpunt. Daarop laat je een analyse los om vervolgens maatregelen te treffen. Het is zonde om bomen te vellen die misschien behouden

'Met een beheermodule maak je in feite een veel nauwkeurigere inschatting van de haalbaarheid van de maatregelen die je gaat nemen'

hadden kunnen blijven; aan de andere kant is het ook zonde om in bomen te investeren die het niet meer waard zijn. Deze module biedt beheerders als het ware handvatten voor wat ze met hun essen moeten doen.'

Bezorgdheid over voortbestaan boomsoorten

Onlangs hebben wetenschappers uit Engeland en Denemarken door middel van DNA-onderzoek genetische markers gevonden die kunnen worden gelinkt aan de ziektegevoeligheid van essen. Deze markers zijn succesvol toegepast om de gevoeligheid voor essentaksterfte bij de verschillende fenotypen te voorspellen. Bij dit onderzoek zijn op verscheidene locaties 182 Deense essen bestudeerd, bestaande uit *Fraxinus excelsior*-soorten en soorten die een lage gevoeligheid vertonen, zoals *F. Mariesii* (onbekend in Nederland), *F. americana*, *F. mandshurica* en *Fraxinus ornus*. De essen kwamen uit sterk aangetaste gebieden in Denemarken; er is gekeken naar essen met een ernstige aantasting en gezonde essen uit hetzelfde gebied. Boomziekten leiden tot een toenemende bezorgdheid over het voortbestaan en de ziektegevoeligheid van boomsoorten. De gebruikte DNA-methode geeft de mogelijkheid om gerichte vermeerdering op te zetten van de soorten die niet of minder gevoelig zijn voor invasieve ziekten, doordat ze de juiste genen bezitten. Deze studie toont aan dat een grote genetische spreiding belangrijk is om invasieve ziekten als essentaksterfte tegen te gaan. De volgende stap is het opsporen

van zo veel mogelijk fenotypen die niet of minder gevoelig zijn voor essentaksterfte. Hierna is het aan de kwekerijsector om resistente essen te kweken en aan de gebruikers om deze af te nemen voor aanplant.

Inspectie-eenheden

Kuppen kent het onderzoek uiteraard. 'Het gaat ervan uit dat je aan de hand van het genetische profiel van de es de weerbaarheid tegen essentaksterfte kunt aflezen. Heel mooi, natuurlijk, maar onze beheermodule staat hier los van. Deze is ontwikkeld door middel van inventarisaties die wij hebben gedaan bij essen. Daardoor hebben we heel gerichte inspectie-indicatoren, waarmee je kunt inschatten wat het veiligheidsrisico van essentaksterfte is en wat je ermee moet in het beheer. Een onderdeel van die inspectie is het vaststellen van de soort es, want die bepaalt mede wat de zin is van de beheermaatregelen en of je moet doorgaan met een bepaalde methode.' Inmiddels zijn er verscheidene gevoeligheden van essen bekend. Deze zijn in te delen in klassen. Daarnaast zegt de mate van hergroei iets over de haalbaarheid van de maatregel. Een andere indicatie is volgens Kuppen de standplaats. 'Staat de betreffende boom in verharding, dan zal die minder vatbaar zijn voor essentaksterfte doordat het geïnfecteerde blad verwijderd wordt; de kans op herinfectie wordt hierdoor kleiner', meent Kuppen. 'Als de boom in natuurlijke omstandigheden staat, zie je dat hij ernstiger reageert omdat er veel aangetast materiaal achterblijft dat voor herinfectie kan zorgen. Dan is er nog het netto-percentages kroonverlies, dus het gedeelte blad dat netto verdwijnt. Ook dat zegt iets over de haalbaarheid van het handhaven van de boom. Dit zijn allemaal indicatoren waarmee kan worden bepaald of het nog zinvol is om verder te gaan met een bepaalde es.'

Jonge boom reageert heftiger

Met een beheermodule wordt dus in feite een veel nauwkeurigere inschatting gemaakt van de haalbaarheid van de maatregelen die worden genomen. Gaat men bijvoorbeeld snoeien op basis van het risico, dan zouden eigenlijk ook alle dode takken eruit moeten gezaagd moeten worden. Dan wordt er gekeken naar de haalbaarheid: of de boom überhaupt nog kan overleven. Ook de leeftijd van de boom is een indicatie. Een boom die jonger is dan dertig of veertig jaar, reageert veel heftiger dan een oudere boom. Een oudere boom kan dus eerder worden gehandhaafd dan een jongere boom. Kuppen: 'Deze beheermodule hebben we net uitgerold. We gaan hem nu toepassen in de praktijk,

Massale beplanting *Fraxinus excelsior* 'Atlas'

Boom met kroonsterfte en nauwelijks hergroei.

hetzij met snoeien, hetzij met verwijderen. Dit lijkt het jaar van de waarheid te worden. We zien de gevolgen van essentaksterfte dit jaar enorm toenemen. Als je erop let, zie je landelijk overal essen staan met heel ernstige verschijnselen.'

Het werd hoog tijd voor een beheermodule als deze, want er kwamen veel vragen van beheerders die met de handen in het haar zaten.

Kuppen: 'De ziekte beperkt zich niet meer tot een paar blaadjes, maar zorgt voor het afsterven van hele kronen en complete bomen. Dat is snel gegaan, in een jaar tijd.'

Goed in uitersten

Een preventieve behandelmethodete tegen essentaksterfte is er niet. Het enige wat men kan doen, is het veiligheidsrisico beheersen. Dan is de vraag: is het zinvol om het met snoemaatregelen op te lossen of kun je beter besluiten om de boom te verwijderen?

'Dit komt iedere beheerder momenteel wel tegen in zijn gebied, denk ik. In sommige gemeentes zijn ziektes wel beheersbaar, in andere zie je jonge essen die slecht scoren en waarbij veel uitval is.' Kuppen is ervan overtuigd dat er gemeentes zijn die daarom beslissen om maar geen essen meer aan te planten. 'Als je naar de kwekerijsector kijkt: de gebroeders Van den Berk uit Sint-Oedenrode zijn al gestopt met het kweken van essen. Dat doe je alleen maar als er geen vraag is. We zijn altijd goed in uitersten. Zo werden er destijds geen iepen meer aangeplant vanwege de iepenziekte. Toen we al die iepen hadden afgezaagd, waren we zo 'slim' om er alleen maar essen voor terug te planten. En nu zie je een comeback van de iep.' De es heeft gelukkig nog niet zo'n slechte naam dat hij helemaal niet meer wordt aangeplant, waardoor er een gat in het essenbestand zou ontstaan, zoals ook met kastanjes het geval was. 'Sommige kwekers durfden het nog wel aan, maar het merendeel niet. Dan zie je zo'n markt volledig instorten.'

Be social

Scan of ga naar:

www.Boomzorg.nl/artikel.asp?id=19-6061